

Književnost.

Slovenska.

Jos. Stritar. Analiza njegovega življenja in delovanja. Spisal dr. Jos. Tomiňšek. V Ljubljani 1906. Samozaložba. — Kot slavnostni spis je zamišljena ta razprava, zato se giblje skoro v samih superlativih. Dr. Tomiňšek je napel vse sile, da bi z najvišjim patosom povzdignil Stritarja kot nekak ideal popolnosti, pa pri tem se je včasih preveč zaletel in je skočil previsoko. O Stritarju piše: „Cilji so mu univerzalni, in — rekli bi — univerzalna je tudi njegova beseda.“ „Če bi hotel, bi lahko dejal s ponosom upravičenim: Učenci ste moji vsi na desni in na levi in vse življenje to je moje delo!“ „S pomočjo Prešerna s Stritarjem in s sotrudniki, ki si jih je prigojil preko klasične dobe do slovenske moderne, to se mi zdi formula za Stritarjevo (?) življenje in delovanje.“ „Prešeren je ob ‚Krstu‘ izkrvavel, a Stritar si je ob ‚Zorinu‘ izčistil zavrelo kri.“ „Kot individualiteta in kot človek v našem slovstvu nima para.“ Tako ne govori kritik, ampak panegirik. Dr. Tomiňšek z veliko pridnostjo nabira gradivo, a v svojih sodbah je premladeniški.

K tej dr. Tomiňškovi razpravi je objavil dr. Ivan Prijatelj precej rezko kritiko. Dr. Prijatelj je direktno nasprotje k dr. Tomiňšku. Kadar dr. Tomiňšek entuziastično splava v višave, pa nagubanči dr. Prijatelj čelo ter išče kakšne zamotane filozofske definicije, da ga potegne v nižave. Dr. Tomiňšek slavi Stritarja kot idealista, ki je „nastopil v boj za harmonijo v življenju, v domovini, v človeštvu.“ To je pa dr. Prijatelj dalo povod, da odvrne: „Idealizem označuje filozofsko strukturo duha, soglasujočo kaotične konkretnosti v sferah abstrakcije v podobi harmoničnih, idealnih likov. A pri Stritarju zaman iščeš zmisla za ideološko delo. Tudi njegov Schopenhauerianizem bo treba revidirati. Jaz slutim v Stritarju tihega aktivnega pristaša Büchnerja in Moleschotta...“

Zaman iščemo človeka na našem planetu, ki bi razumel dr. Prijateljevo definicijo idealizma, za revizijo Stritarjevega schopenhauerjanstva pa bi mu bili hvaležni.

Jako daleč gresta vsaksebi oba kritika v sodbi o Stritarju kot pesniku. „Tako srčkano in srčno, tako preprosto človeško“, gruli dr. Tomiňšek; „veselje do življenja, oduševljeno uživanje slasti, ki jih nudi svet... a to uživanje je tako ljubko in obdano z vonjem poezije...“ Dr. Prijatelj pa piše hladno: „Dajmo Stritarju, kar je res Stritarjevega, proglasimo ga za našega največjega literarnega pedagoga, in ta luč ga bo osvetlila vsega, da ne bo nič nejasnega na njem. Dobili bomo pravo sodbo o njem kot pesniku. Kot takega ga je njegova doba jako precenjevala in sugerirala celo njemu samemu višje mnenje, nego ga je imel prvotno sam o svojem pesniškem talentu. Stritarjeve pesmi, porojene iz lastne iniciative, iz spontanega notranjega ognja, so danes blede in vele. Svojo silo so ohranile samo njegove polemične pesmi, oni karajoči, ogorčeni in res temperamentni ukori učitelja, ki ga je pripravila objestna mladež v sveto jezo. Najboljši Stritarjevi verzi so brezdvomno „Dunajski soneti“. Mladi Stritar se je dobro

poznal, zato je v prvih letih o svojem pesniškem delovanju nekolikokrat govoril z Juvenalovimi besedami: „Si natura negat, facit indignatio versus“... Čim smo dali Stritarju njegovo pravo mesto nazaj, čim smo ga prestavili s Parnasa v šolo, postane nam jasen on in njegovo delo. Govorili ne bomo več o Stritarju kot estetik, ampak o literarnem učitelju, ki je naše očete učil poetike. In res bi zastoj iskali v Stritarjevih spisih razprav in raziskavanj o kardinalnih vprašanjih, o bistvu estetike. Estetika je del filozofije. Stritar pa ni nikdar kazal nagnjenja in veselja do sistematičnega filozofskega mišljenja. Ko bi iz njegovih pesmi ne vedeli, da on ni pesnik, ampak učitelj, bi to spoznali iz njegovih literarnih pogovorov.

Dr. Prijatelj je šel še dalje in iz zasebnih pism sodobnikov priobčil nekatere — res neestetične — kritike o Stritarju, ki pričajo, da so literatje že tedaj imeli med sabo drugačno mnenje, nego se je vzdrževalo v javnosti umetnim potom. Pa ni lepo, da se vlačijo na dan take stvari...

K dr. Tomiňškovega spisu je dr. Prijateljeva kritika potrebna korektura, dasi njegove prezirljive opazke odklanjamo.

Dr. E. L.

Liturgika. Nauk o bogočastnih obredih sv. katoliške Cerkve. S štiridesetimi slikami. Spisal Alojzij Stroj, spiritual v kn. šk. duhovskem semenišču v Ljubljani. Cena vezani knjigi 1 K 40 v. V Ljubljani 1907. Založila „Katoliška bukvarna.“ Tiskala „Kat tiskarna“. Str. 635. — Dobro liturgiko pisati je težka stvar. Kajti bogočastne obrede popisati tako, da se ne zaide v suhoparno naštevanje rubrik, se le težko posreči. G. pisatelj se je potrudil, da je tvarino obdelal kar moči kratko, a da jo je vendar poživil, kar se mu je posrečilo zlasti s skrbno izbranimi slikami. Knjiga razpravlja o cerkvenih osebah, o sv. krajih in sv. rečeh, o sv. dejanjih in o sv. časih. Povsod se ozira pisatelj tudi na naše razmere, kar daje knjigi dvojno vrednost. Iz slik dobe učenci tudi nekaj pojmov o cerkveni umetnosti, kar je za umevanje bogoslužja neobhodno potrebno. Knjiga bo gotovo izvrstno služila svojemu namenu.

D. S.

Jugoslovanska biblioteka, ki je začela izhajati v Belgradu, priobčuje Ivana Cankarja „Vinjete“ ter obeča, da prinese še več prevodov iz slovenske književnosti.

Hrvaška.

Dr. A. Tresić-Pavičić: **Preko Atlantika do Pacifika.** Život Hrvata v Sjevernoj Americi. Putopisna, estetska, ekonomska i politička promatranja. Nagradila Matica Dalmatinska. Izdao o svomu trošku Srečko Skakoc. Dionička tiskara v Zagrebu. 1907. Cena 4 K. Strani 268.

Amerika je res čudna dežela. Dan za dnevom privablja nebrojne množice priprostih delavcev, tehnike, industrijalce, trgovce itd., da bi pa kedaj privabila tudi pesnika tja preko oceana, mislim, se le redkokedaj

čuje. V tem oziru je naredil dr. Tresić-Pavičić rekord. Izkazal se je tudi kot „pristnega globetrotterja, ko je kar z veliko žlico zajemal kilometre in milje“: tekoma dobrih treh mesecev — zimskih! — je prevozil svojih 20.000 kilometrov. Precej dalj časa je potreboval, da je izdal to knjigo: preko 25 mesecev. Bolje bi bilo obratno, da bi vsaj 25 mesecev spoznaval Ameriko na licu mesta. Potem bi bil podal hrvaškemu občinstvu boljše knjigo. Kakor si dr. Tresić-Pavičić predstavlja Ameriko, taka ta dežela ni niti približno niti „pridaljno“. Postavil se je na najbolj nesrečno stališče, s katerega presoja deželo in vse, kar je v njej, nekako na stališče evropskega gigerla. Komur že doma malokaj imponira, je Amerika naravnost pravi Eden za smešenje in preziranje itd. Z ozirom na to in pa na „poetsko svobodo“, katere se je posluževal v kaj nevarni meri pri tako prozajičnem predmetu kot je Amerika, se ni čuditi, ako je v tej knjigi nagromadenih toliko netočnosti, neresnic in nerodnosti, da bi bilo bolje, ako bi te knjige sploh nikdar ne bilo, da bi bilo treba napisati debelo knjigo, ako bi se jih hotelo vse navesti, osvetliti in popraviti. Samo dve tri v dokaz.

Skoro 12 000 km je prevozil pisatelj po ameriški zemlji; skoro dovolj prilike torej, da bi si ustanovil pravo sliko o ameriških železnicah. Ko pa človek čita o njegovih ameriških železnicah, bi skoro dvomil, ali je bil sploh kedaj v železničnem vozu. Vozil se je večinoma v „smokerju“, t. j. v vozu za kadivce, kakor se nahaja po — samo — eden pri vsakem vlak. Tamkaj je imel priliko opazovati za Evropeca v resnici pozornosti vredne pljuvalne zmognosti Amerikancev in iz tega izvirajočo nesnažnost. Po smokerju pa gre pisatelj sklepat, da so železniški vozovi nesnažni in zakajeni! Dalje mu ni po volji hitrost vlakov, ter trdi, da je glas o njihovi brzini — pretiran! Vožnja se mu zdi draga, četudi je — absolutno in relativno cenejša nego v Evropi itd. Ker je Amerika dežela neomejene svobode, je dr. T. P. šel in v Duluthu, Minn., zahteval na postaji nekaj takega, kar se imenuje v Evropi „Rundreisebillet“. V Ameriki! In za take daljave! Od tamkaj je hotel naravnost v državo Colorado — vzemite v roko zemljevid, da bolje razumete — v majhno rudarsko gnezdo Crested Butte, visoko gori v Skalnatem gorovju. Odtod preko Ogdena, Utah, v San Francisco, California, in odtod preko St. Louisa, Missouri, in nekkih drugih krajev v Usburg, Pensilvania!! To je ravno tako kakor ako bi hotel na postaji v Zagrebu zahtevati vozni listek za progo: Zagreb, Kazan, Arhangelsk, Dunaj, Pariz, London, Rim. Pisatelj zabavljač seveda na ameriške železnice, pripoveduje, da se je ubogi uradnik mučil dve uri ter mu navsezadnje takega voznega listka — ni dal. V Evropi se sploh z njim niti menili ne bi.

Za svoje potovanje si je izbral najbolj neprimeren čas: januar, februar, marec. In tako vidi iz železniškega voza same puste in prazne pokrajine, kjer so v resnici poletni najbujnejša polja in prerije. Mesto Milwaukee, Wis., da navedemo eno primerico njegovega opazovanja, vidi kot „majhno nemško naselbino, ki je

vse skupaj ena sama pivovarna!“ In vendar šteje Milwaukee nad 350.000 prebivalcev z velikansko trgovino in industrijo. In podobna temeljitost in poznavanje prevladuje po celi knjigi!

O izdelovanju železa in jekla trdi pisatelj, da gledajo Američani samo na to, da ga naredijo kolikor mogoče veliko, da se pa prav nič ne brigajo za kakovost. Kje najde dokazov za take trditve, nam ni znano. Da čitatelj spriče tako velikih trditve ne pride do misli, da dr. Tresić-Pavičić ne pozna zgodovine razvoja jeklene in železne industrije v Ameriki, doprinese takoj sijajno prepričevalen dokaz: trdi namreč, da so Američani krivi — ruskega poraza pri Cušimi, ker so imeli Rusi od Amerikancev ali iz ameriškega železa zgrajene ladje, in so šle japonske kroglice kar skozi! Čemu pisatelj raje ne trdi, da so poslali Američani Rusom mesto železnih ladij papirnate!

Glede zamorcev in zamorskega vprašanja zavzema stališče jingovcev, pogreva bajke o napadih črncev na bele ženske, najde med zločinci največ črnih itd! Globok

SKULPTURE V ŠKOF. MUZEJU LJUBLJANSKEM (RUDOLPHINUM)

vtisk pa so nanj naredile zamorke. Predaleč bi zašli, kakor se vidi, ako bi še nadalje omenjali podrobnosti, in naj se tičejo popisa dežele ali mest, tovarnen ali rudnikov, muzejev, šol ali cerkva, politike ali verstva, temperenclerjev ali pijancev itd. itd. (Kar piše glede zadnjih o zdravniškem humbugu dr. Kelleya, naredi vtisk, da je prepisal oglas dotičnega podvzetja ali pa je celo oglas sam.) Iz vsega pa se vidi, da pozna pisatelj Ameriko precej tako kakor — angleščino. O tej namreč prav po nepotrebnem večkrat pripoveduje, da je sicer ne zna govoriti, pač pa jo razume in čita. Kadarkoli pa napiše kaj angleškega, pokaže, da ne pozna niti izgovarjave, niti avtografije, niti slovnice (langwich, american itd.), da se mu na mah vidi, da ume angleščino toliko, kolikor se ji je priučil za časa svojega bivanja med Hrvati v Ameriki.

In podobnega je dovolj po celi knjigi, da, v preobilni, pesniški meri; vseeno pa pogrešamo ene besede, ene najlepših besedi in enega najiminitnejših izrazov

ameriške angleščine. Četudi iščemo zaman tega pristnega amerikanizma izpisanega v knjigi, ti vendar veje njegov duh iz vsakega njenega lista, iz vsake strani, ki jo odpreš v knjigi, iz vsake črke ti veje nasproti oni duh, ki ga izraža po celem svetu znana in nedosežna beseda — greenhorn!

Toliko o Tresičevem popisu Amerike. Njegova knjiga je razdeljena v celo vrsto poglavij, v katerih popisuje svoje potovanje od odhoda iz Havra na Francoskem, do odhoda iz New Yorka v Evropo. V teh poglavjih večinoma opisuje Ameriko na ravno omenjeni način, vmes so pa raztreseno vpleteni kratki opisi življenja Hrvatov in semintja opazke o ostalih Slovanih. Akoravno je ta del boljši od prejšnjega, vseeno ne odgovarja popolnoma resnici ali vsaj ni nepristranski in precej pomankljiv. Akoravno ga nihče ni vabil v Ameriko, četudi ga nihče ni pričakoval, se je prišedši tja dal vabiti na vse kraje. Ko so ga nekateri videli tamkaj, so ga začeli gostiti; zato jim poje slavo z vsemi silami za take stvari tako bogatega hrvatskega jezika. One pa, ki se niso dosti menili za njegova vabila in so ga po strani gledali, obsoja, smeši, graja. Akoravno se ne more tajiti, da je med Hrvati marsikaj, da, zelo mnogo, kar zasluži najostrejšo grajo, dr. Tresič-Pavičić ne najde nobene grajalne besede za največje škodljivce hrvaškega naroda v Ameriki, za potniške agente, ali kakor se imenujejo, bankarje, in saloonerje. Ti so ga

seveda najbolj gostili. Kadar omenja Srbe, je čutiti znano narodno mržnjo. O ostalih Slovanih piše bore malo, in vendar so bili oni, ki so omogočili njegove „konferencije“, brez njih bi mogel „obdržavati“ jedva eno. To velja posebno o Slovencih, katere stavi glede nesnažnosti in pijančevanja na isto stopinjo s Hrvati. Drugega ne pove o njih. No, četudi moramo priznati, da so naši Slovenci v nekaterih krajih res nekoliko podobni, vendar se mora priznati, da jih vobče v moralnem oziru daleč nadkriljujejo. Omenjeni dve lastnosti sta, žalibog, splošno priznani, tipični za ameriške Hrvate. Najodločnejšo zavrnitev pa zasluži dr. Tresič-Pavičić za svoje nekvalifikovane besede o monsignoru Buhu. Izkušeni monsignor Buh mu najbrže ni zaupal in ga seveda — ni častil, kakor marsikdo drugi. Kaj pa so bile njegove „konferencije“, o katerih tako bombastično poroča? „Konferencije“ so bile politične in literarne; obstojale so iz njegovega govora, polnega znanih fraz z običajnim udrihanjem po Avstriji in madžaronih, in spredaj in zadaj s pozdravnimi govori. Čemu je tem shodom ali predavanjem ali kaj je pravzaprav že bilo, nadel ime „konferencija“, ne vemo, kakor tudi ne, kaj je nameraval doseči z njimi. Na tak način ne potuje po Ameriki, kdor hoče proučiti to deželo s tako razvitim in kompliciranim gospodarskim napredkom.

Udeleženec čikaške „konferencije“.

Glasba.

Jamski odmevi. Poklonjeni slovenskim rudarjem. Zbirka rudarskih pesmi za moške zборе. Spesnil Jožef Zazula. Uglasbil Danilo Fajgelj. Opus 345. Cena 50 v. — Rudarske pesmi! Tudi trdo delo pod zemljo ne more udušiti poezije, in gosp. Zazula, živč med idrijskim rudarskim ljudstvom, ki ga poznajo naši čitatelji že iz sonetnega venca. „Slava rudarstvu!“, je posegel v to poezijo ter nam ustvaril nekaj pesmi, ki izražajo duha in čuvstva rudarjeva. Najprej imamo „Mašne pesmi“, namenjene za rudarski nastop pri bogoslužnih prireditvah. Potem pridejo „Rudarska koračnica“, „Rudarska“ in „Žalostinka“, namenjena, da

jo peva rudarski zbor za slovo umrlemu tovarišu. Zbirka je torej jako pripravna za rudarsko ljudstvo. G. Fajgelj je zložil primerne napeve v resnem, krepkem slogu, tako da jih lahko pojete tudi mešani ali ženski zbor s primerno transpozicijo. Rudarji, sezite po tej zbirki, kajti to so — vaše pesmi!

Narodne pesmi za šolsko mladino. Izbral in uredil Janko Žirovnik. V Ljubljani 1907. „Društvo za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani.“ — I. zvezek obsega 30 znanih lahkih narodnih ali ponarodilih napevov dvoglasno postavljenih. Pesmi so povsem primerne šolski mladini.

To in ono.

Iz državnega zbora prinašamo danes nekaj slik. Vseh poslancev šteje zdaj avstrijski parlament 516. V naši zbirki so vsi slovenski poslanci razen dveh, katerih portretov še nismo dobili. Zbirko še izpopolnimo. Najmarkantnejše osebe iz drugih taborov, o katerih se mnogo čita po listih, vidijo čitatelji tudi v tej zbirki, v kateri smo tudi pripisali klube, v katere so se razdelili.

Majolično slikarstvo v Slovencih. G. Peter Žmitek je naslikal več jako zanimivih in značilnih narodnih motivov za majolične slike, ki jih je izvedla tvrdka . . . v Kamniku.

Deloma so portreti (Prešeren, Gregorčič), deloma motivi iz mitologije (Žreci se klanjajo solnčnemu bogu), dalje motivi narodnih pesni (Pegam in Lambergar, Ženski boj) in pokrajinske ali okraski za sobno opravo. Veseli nas, da je slovenski umetnik obrnil svojo pozoornost tej praktični struji, ki utegne v Jugoslovanih jako prospevati, ako se okus občinstva nagne na to stran, ki je našemu narodnemu čuvstvu prikladna. Želim le, da bi se namesto drugih motivov, ki se jih je toliko uvedlo v naše političstvo, udomačile take domače poetične oblike. To bi bil hkrati nov vir za našo domačo umetnost.